

Судова практика й оцінка висновків судово-економічної експертизи у кримінальних провадженнях

Vita Kostyuk

судовий експерт з правом проведення економічних експертиз; не є працівником державної спеціалізованої установи, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6919-3472>, e-mail: vitak_@ukr.net

У сучасній судовій практиці України висновок судово-економічної експертизи є інструментом у підтвердженні обґрунтованої підозри на стадії досудового розслідування, визначенні розміру збитків для правильної кваліфікації злочину й документальному підтвердженні підстав для звільнення від кримінальної відповідальності. Доказова сила висновку експерта залежить від якості первинної документації, її узгодженості з іншими матеріалами справи та дотримання меж компетенції експерта. Судова практика демонструє, що саме системність і кореляція висновку з технічними й документальними доказами забезпечують його належність і допустимість у кримінальному процесі.

Ключові слова: судово-економічна експертиза; кримінальний процес; економічні злочини; доказування; збитки; судова експертиза; висновок експерта; оцінка доказів; оцінка висновку.

Evaluation of Expert Opinion in Administrative Proceedings in Economic Expertise

Vita Kostiuk

In modern Ukrainian judicial practice, the forensic economic expert report serves as a key instrument in confirming reasonable suspicion at the pre-trial investigation stage, determining the amount of damages for the accurate classification of an offense, and providing documentary substantiation of the grounds for exemption from criminal liability. The evidentiary weight of an expert opinion depends on the quality of primary documentation, its consistency with other case materials, and strict adherence to the expert's scope of competence. Judicial practice demonstrates that the systemic nature and correlation of the expert report with technical and documentary evidence are what ensure its relevance and admissibility in criminal proceedings.

Keywords: forensic economic expertise; criminal proceedings; economic crimes; evidentiary process; damages; forensic expertise; expert report; evaluation of evidence; evaluation of the expert conclusion.

Валідність економічних доказів і процесуальна чистота висновків базуються на суворому дотриманні нормативного фундаменту Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про судову експертизу», відповідних інструкцій Міністерства юстиції України тощо [1–4].

Порушення цих норм нівелює доказову силу висновку, перетворюючи його на вразливу мішень для захисту. Проте, як свідчить аналіз актуальної судової практики, саме експертиза часто стає фундаментом для визначення стратегії судового розгляду та встановлення обтяжувальних чи пом'якшувальних обставин.

Судова практика користування висновками судово-економічної експертизи у кримінальних провадженнях України свідчить про те, що цей вид доказу є фундаментальним для встановлення об'єктивної сторони економічних злочинів, зокрема, під час визна-

чення розміру матеріальних збитків, підтвердження фактів ухилення від сплати податків та обґрунтування підозри.

Шахрайство з бюджетними коштами (програма медичних гарантій). У справі № 395/524/26 досліджували схему систематичного заволодіння коштами НСЗУ [5]. В умовах воєнного стану контроль за цільовим використанням бюджетних ресурсів є питанням національної безпеки, а маніпуляції в медичній сфері демонструють цинічне нехтування державними інтересами. Основним доказом обвинувачення став висновок експертизи, який виявив повну фіктивність звітності підозрюваної.

Висновок експерта у цій справі фактично продиктував фінансові обмеження для підозрюваної на стадії досудового розслідування: сума інкримінованих збитків стала базисом для визначення розміру застави, що забезпечує інтереси держави.

Системне ухилення від сплати податків на спрощеній системі. Провадження № 482/315/25 ілюструє типову схему податкової мімікрії, де ФОП ОСОБА_9 послуговувалася спрощеною системою для приховування реальних обігів багатомільйонного логістичного бізнесу [6]. Аналіз висновку експертизи дав змогу реконструювати етапи правопорушення, дослідити приховування реального обсягу доходу, завдяки чому надалі суд трансформував господарський проступок у кримінальний злочин за ст. 212 Кримінального кодексу України (далі — *КК України*) [6; 7; 3]. Загальна сума завданих державі збитків перетворила висновок експерта на інструмент невідворотності відповідальності. Подальше ігнорування підозрюваним процесуальних обов'язків призвело до закономірної заміни застави на тримання під вартою.

Оцінка висновків щодо рентної плати та механізм звільнення від відповідальності. Справа № 372/470/26 демонструє, як технічна помилка або свідоме викривлення коефіцієнтів під час видобутку надр призводить до мільйонних збитків [8]. У цьому кейсі експертиза відіграла роль «дорожньої мапи» для застосування ч. 4 ст. 212 КК України [8; 3]. Оскільки експерт точно розрахував суму, підозрюваний отримав змогу повністю відшкодувати збитки до притягнення до відповідальності. Надання суду платіжної інструкції стало безапеляційною підставою для звільнення особи від кримінальної відповідальності та закриття провадження.

Отже, основними аспектами судової практики в кримінальному судочинстві є наведені далі критерії.

1. Визначення розміру збитків для кваліфікації злочину

Судова практика демонструє, що без експертного підтвердження суми ненадходження коштів до бюджету неможливо правильно кваліфікувати діяння за статтями про економічні злочини (наприклад, ч. 3 ст. 212 КК України — ухилення в особливо великих розмірах):

- експерти встановлюють збитки через ненадходження податку на додану вартість (далі — *ПДВ*) за конкретні звітні періоди,

- у справах про користування надрами суди спираються на розрахунки експертів щодо заниження рентної плати через неправильне застосування коригуючих коефіцієнтів.

2. Підстава для звільнення від кримінальної відповідальності

Згідно з практикою застосування ч. 4 ст. 212 КК України, висновок експерта-економіста є провідним документом для закриття справи судом у разі повної сплати податків:

- суд перевіряє відповідність суми, сплаченої підозрюваним, сумі збитків, визначеній у висновку судово-економічної експертизи,
- лише після підтвердження експертом розміру недоїмки й надання доказів її погашення (платіжних інструкцій), суд виносить ухвалу про закриття провадження.

3. Вимоги до документальної обґрунтованості висновку

Суди ретельно оцінюють, на яких саме документах базується висновок експерта. Для того щоб висновок уважали належним доказом, експерт повинен дослідити:

- первинні документи — накладні, виписки банку, касові ордери, звіти про медичні послуги тощо,
- реєстри обліку — якщо облік вели в електронному вигляді, суду мають надати завірені роздруковки,
- оцінка полягає не лише в перевірці арифметичної точності, а насамперед у перевірці того, чи кожна цифра в розрахунку підтверджена конкретним документом, наданим експертом в установленому законом порядку.

4. Межі компетенції експерта в судових рішеннях

Судова практика суворо дотримує принципу, що експертові заборонено вирішувати питання права:

- експерт-економіст не має права виявляти факт порушення законодавства чи встановлювати винних осіб — це виняткова компетенція суду,

- завданням експерта є винятково документальне підтвердження або спростування економічних показників (розміру нестачі, обґрунтованості формування податкового кредиту тощо).

5. Специфічні об'єкти дослідження в сучасній практиці

У кримінальних справах останніми роками суди все частіше оцінюють висновки експертів щодо:

- конвертаційної діяльності та продажу фіктивного податкового кредиту,
- нецільового використання бюджетних коштів через закупівлю товарів чи послуг за завищеними цінами,
- фінансового стану підприємств з метою виявлення ознак доведення до банкрутства або прихованого банкрутства.

6. Оцінка сукупності доказів

Оцінка висновку експерта має специфічний характер, що залежить від стадії процесу. Суд розглядає такий висновок не ізольовано, а як складовий елемент системи фактичних даних:

- стандарт оцінки на етапі обрання запобіжного заходу — суд не надає висновку повної оцінки з точки зору достатності для доведення вини. Висновок оцінюють сукупно з іншими матеріалами (матеріали НСРД, протоколи обшуків) для встановлення обґрунтованої підозри. Такі висновки дають змогу «неупередженій і розумній людині» переконатися в імовірності вчинення особою правопорушення,
- системність доказів — висновок часто підтверджує або спростовує результати аналітичних досліджень БЕБ чи ДПС. Розрахунки зіставляють з показаннями «номінальних» керівників підприємств,
- верифікація через технічні докази — результати досліджень інтегрують з даними про IP-адреси, віддалені сервери та користування КЕП (ЕЦП) певних осіб,
- критерії допустимості — суд відхиляє або призначає повторні експертизи,

якщо висновок суперечить іншим матеріалам справи, базується на неповному обсязі документів або якщо експерт самостійно збирав матеріали.

Отже, висновок судово-економічної експертизи в системі доказів є інструментом верифікації економічних фактів, проте його доказова сила прямо залежить від якості первинної документації та її узгодженості з іншими фактичними даними у справі.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 12.04.2026).
2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 12.04.2026).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 12.04.2026).
4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства України від 08.10.1998 р. № 53/5 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 12.04.2026).
5. Ухвала Новомиргород. райсуду Кіровоград. обл. від 20.03.2026 р. Справа № 395/524/26. Провадж. № 1-кс/395/63/2026 / ЄДРСР : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135032215> (дата звернення: 12.04.2026).
6. Ухвала Миколаїв. апеляц. суду від 25.02.2025 р. Справа № 482/315/25. Провадж. № 11-сс/812/133/25 / ЄДРСР : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125419548>.
7. Ухвала Новоод. райсуду Миколаїв. обл. від 11.02.2025 р. Справа № 482/315/25. Провадж. № 1-кс/482/188/2025 / ЄДРСР : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125084723> (дата звернення: 12.04.2026).
8. Ухвала Обухів. райсуду Київ. обл. від 05.02.2026 р. Справа № 372/470/26. Провадж. № 1-кп-200/26 / ЄДРСР : вебсайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133960362> (дата звернення: 12.04.2026).